

Atatürkçü Düşüncenin Öğretimi

Prof. Dr. Özer OZANKAYA*

Toplumların gelişiminde demokratik içerikli, yön verici, dayanıma ve uyumu yaygın duruma getirici, kendi gereksinimlerinden kaynaklanan çok yönlü ve kapsamlı bir düşünce sistemine sahip olmanın yaşamsal bir önemi vardır.

Türk toplumu, büyük kurtarıcısı ve önderi Mustafa Kemal Atatürk'ün gerçek bir sanat şahasesi değerindeki Cumhuriyet düzenine temel olan böyle kapsamlı, evrensel boyutlu, çağ açıcı düşünce sistemine sahip bulunduğu için gerçekten talihtir. Çünkü önderlik, —ki, katıncılığı düşünce içeriğine bağlıdır—, bir toplumbilimsel kategorici, doldurulması zorunlu bir toplumsal mevki olmakla birlikte her toplum kendi gerçekleriyle çağın uygarlığının ulaşmış olduğu aşamanın bağdaştırılmasına dayalı, kendi bağrından çıkması, böyle geniş kapsamlı, uzun soluklu, evrensel değerli bir düşünce sistemine hiç de kolaylıkla kavuşmamaktadır.

Türk toplumu açısından ise temel sorun, Atatürk devrimleriyle kurumsallaşmış bulunan ve C'nun deyişiyle «varlığının ve geleceğinin tek temeli olan» bu düşünce sistemini bilinçli olarak kavramak ve eğitim kurumlarında yetiştiren yeni kuşaklara özülle, ruhuyla, uyumlu bütünlüğü ile kavratıp benimsetmektir.

Bu alanda toplumun başka hiçbir kurumu eğitim ve öğretim kurumları kadar etkin clamaz. Çünkü eğitim işi için uzmanlaşmış olan bu kurumlar, eşgüdümlü örgütlenme, konuları dizgesel (sistematik) olarak işleme ve toplumdaki değişik çıkar kesimleri arasında yanıtucu olmama özellikleriyle, bir bütün olarak toplumun ortaklaşa gönencini en etkin biçimde güvenceye alıcı özdeki Atatürkçü düşünüşü toplumda başat (hakim) kılabacak kurumların başta gelenidir.

Nitekim Türk Renesansı diye adlandırabileceğimiz Atatürk Devrimleri hareketi, daha Kurtuluş Savaşı sırasında, çağdaş bir eğitimin gereklerini dile getirmeye başlamış, savaştan hemen sonra giriştiği çok yönlü «Kültür Devrimi»ni de en başta eğitim kurumları ve öğretmen kadroları aracılığıyla yürütmeye yönelmiştir.

Örneğin 16 Temmuz 1921'de, yani Sakarya Savaşı sırasında Ankara'da düzenlenen Birinci Eğitim Kurultayında (Maarif Kongresi) Mustafa Kemal şunları söylemektedir :

*Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi

«Yüzyıllar süren derin bir yönetsel savsaklamanın devlet yapısında yol açtığı yaraları iyileştirmek için harcanacak emeklerin en büyüğünü, hiç kuşkusuz eğitim ve kültür alanında göstermemiz gerekir. Ancak geniş ve yeterli koşul ve araçlara sahip olunca ya değin gelecek savaş günlerinde bile yetkin bir dikkat ve özenle işlenip çizilmiş bir ulusal eğitim programı ortaya koymaya ve varolan eğitim örgütümüzü bugünden verimli bir etkinlikle çalıştıracak temelleri hazırlamaya bütün gücümüzle çalışmalıyız. Şimdiye değin izlenen öğretim ve eğitim yöntemlerinin ulusumuzun gerileme tarihinde en önemli bir etken olduğu kanısındayım. Onun için bir ulusal eğitim programından söz ederken eski dönemin boş inançlarından ve doğal özelliklerimizle hiç de ilişkisi olmayan yabancı düşüncelerden, doğudan ve batıdan gelebilen her türlü etkilerden tümüyle uzak, ulusal ve tarihsel karakterimize uygun bir kültürü anlatmak istiyorum. Çünkü ulusal dehamızın gelişimi ancak böyle bir kültürle sağlanabilir. Gelişigüzel bir yabancı kültürü, şimdiye değin izlenen yabancı kültürlerin yıkıcı sonuçlarını yineliyebilir. Kültür (düşünsel yol, töre) ortamla ilişkilidir. O ortam ulusun karakteridir.» (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, C II, s. 16-17).

Daha sonra da «Cumhurbaşkanı olmasaydım Milli Eğitim Bakanı olurum» diyen Atatürk, kendisi gerçek bir başöğretmen gibi çalıştıktan başka öğretmenlere stratejik bir rol tanımıştır

«Öğretmenler!

Yeni kuşağı; Cumhuriyetin özverili öğretmen ve eğitimcileri, sizler yetiştireceksiniz, yeni kuşak sizin eseriniz olacaktır... Cumhuriyet düşünce, bilim, teknik, beden bakımlarından güçlü ve yüksek karakterli koruyucular ister. Yeni kuşağı bu nitelik ve yeteneklerle yetiştirmek sizin elinizdedir.

Öğretmenler!

Erkek ve kız çocuklarımızın aynı yoldan bütün öğrenim derecelerindeki öğretim ve eğitimlerinin işlemsel olması önemlidir. Ülke çocukları, her öğrenim

derecesinde ekonomik yaşamda etkin, verimli ve başarılı olacak biçimde donatılmalıdır. Ulusal ahlakımız, uygar ilkelerle ve özgür düşüncelerle beslenip güçlendirilmelidir. Bu çok önemlidir, özellikle dikkatinizi çekerim; korkutma temeline dayalı ahlak, bir erdem olmadıktan başka güvenilebilir de değildir.» **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, C. II, s. 172-175).

ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCENİN ÖĞRETİMİNİN PROGRAMI

Çağdaş bir toplumun temellerini ve ilkelerini içeren Atatürkçü dünya, toplum ve insan anlayışının öğretiminde şu ana öğeler üzerinde durulmalıdır.

1. Tam bağımsızlık ilkesi : Atatürk, Kurtuluş Savaşı için de, çağdaş toplum oluşturmayı amaçlıyan devrimler için de, Türkiye'nin geri kalmışlığının doğru bir teşhisinden yola çıkmıştır. Bu, Atatürk'ün en güçlü, en kalıcı ve evrensel yanlarından başta gelenidir. Kendi sözleriyle : «Temel, Türk ulusunun haysiyetli ve onurlu bir ulus olarak yaşamasıdır. Bu ise ancak tam bağımsızlıkla sağlanabilir. Yani hem siyasal, hem ekonomik, hem askeri, mali, adli ... bakımlardan tam bağımsız olmak vazgeçilemez koşuldur.

2. Layiklik ilkesi : Düşünce ve inanç özgürlüğü demek olan layiklik ilkesi, Atatürk'ün dünya görüşünün kilit önemindeki ögesi, bütünüyle Atatürk Devriminin genel karakterini belirleyen özelliğidir. Layik anlayış insanı, toplumu, dünyayı boş inançlardan, bilim dışı yargılardan kurtularak tanımak demektir. Böyle bir bilimsel düşünüş biçimi olmadan tam bağımsızlık gereğini kavrayıp gerçekleştirmek de, ulusal kimlik geliştirmek de, demokrasiyi kurup yaşatmak da olanaksızdır. Çünkü layik düşünüş, yani bilime dayalı pozitif düşünüş gelişmedikçe yabancı sömürsüyle geçerli olarak mücadele edilemez. Özgür düşüncenin bulunmadığı yerde bağımsızlık kavramının algılanmasına bile olanak yoktur. Bunun gibi çağı geçmiş ümmet kavramı yerine hem ulusal kimlik bilinci, hem ulusal eğemenlik ve demokrasi kavramları oluşup gelişemez. Bilim ve sanatın gelişmesi, bilimsel düşünüşün toplumun yönetimine egemen kılınması, kadın haklarının tanınip gerçekleştirilmesi ancak layik bir ortamda olabilir. Kutsal sayılan konularda inanç ve düşünce farklılıklarının, dünya işlerinde dayanışma ve işbirliğini engellememesi ortamı demek olan layikliğin, bu niteliği ile demokratik bir toplumsal ve siyasal düzenin de vazgeçilmez gereği olduğu açıktır. Bütün bunları derinden ve bütün kapsamıyla kavramış olduğu içindir ki Atatürk şunları söylüyordu :

«Efendiler ve ey millet, iyi biliniz ki Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler ve meczuplar ülkesi olamaz. En gerçek, en doğru tarikat uygarlık tarikatıdır. Uygarlığın emir ve gereklerini yapmak insan olmak için yeterlidir.»

«Yüzyıllardanberi olduğu gibi bugün de toplumların bilgisizliğinden ve tutuculuğundan yararlanarak binbir türlü siyasal ve kişisel amaç ve çıkar elde etmek için dini araç olarak kullanmaya çalışanlar ne yazık ki içer de de, dışarda da hâlâ vardır. İnsanlıkta dine ilişkin duygu ve anlayış her türlü boş inançlardan arınıp bilim ve fen ışıklarıyla donanıncaya ve mükemmel oluncaya değin, din oyunu oyuncularına her yerde rastlanacaktır.»

3. Ulusçuluk anlayışı : Yukarda da belirtildiği gibi Atatürkçü düşünüşün bir başka temel ilkesi, ulusal bilinç ve ulusal kimlik oluşturmaya büyük önem vermiş olmasıdır. Ayrıca Atatürkçü ulusçuluk anlayışı ırk, din dil, mezhep, vb. herhangi bir ayırım gözetici özellikte olmayıp, kaynaştırıcı ve birleştirici bir ulusçuluk anlayışıdır. Yurtta ve dünyada barışı özenle gözeten, asla saldırgan olmayan, ulusunu olmayacak serüvenler arkasında sürüklemeyi reddeden, insanlığın hepsini bir vücut, ulusları da bu vücudun organları saymak gerektiğini» kabul eden bir ulusçuluk anlayışıdır. Bu niteliği ile günümüzün en ileri düzeydeki kültürlerine evrensel değerlerde bir katkı sayılması gerekli bir anlayıştır. Nitekim «Dünya yurttaşları kiskançlık, açgözlülük ve kinden uzak kalacak biçimde eğitilmelidir» yolundaki düşüncesiyle bugünün UNESCO düşüncesine öncülük etmiş olduğu tüm dünyada teslim edilmektedir.

4. Devletçilik ilkesi de Atatürkçü dünya görüşü içinde temel bir önem taşır. Halkçılık ilkesi eşliğindeki devletçilik uygulamasıyla Türkiye'de sanayi ve öbür toplumsal hizmetler nerdeyse yoktan kurulup oluşturulmaya başlanmıştır. Tarımın daha verimli olarak yapılması yönünde adımlar atılmış, toprak reformu gereği vurgulanmış özellikle beş yıllık sanayi planı Türk ekonomisinin dışa bağımlılığını dikate degecek ölçüde azaltabilmiştir.

Atatürk'ün dünya ve toplum anlayışı içinde devletçilik ilkesi ekonomi anında geçici bir tutumu anlatmaz. Tersine ekonomiye kamu kesiminin yön vermesi, ama zorlayıcı-bağlayıcı bir genel planlamanın katılıklarına ve başka türlü birçok olumsuzluklarına da uğramadan bunun sağlanması, Atatürk'ün bütüncül dünya görüşünün ayrılmaz

ögesi olan temel bir ekonomi anlayışıdır. Bu konuda Atatürk'ün kendi sözlerine bakacak olursak :

«Herhalde devletin siyaset ve fikir alanlarında olduğu gibi iktisadi işlerde de düzenleyici olmasını ilke olarak kabul etmek gerekir»

«Bizim izlediğimiz devletçilik, bireysel çalışmaları esas tutmakla birlikte, elden geldiğince az zamanda ulusu görence ve ülkeyi bayındırlığa erdirtmek için ulusun genel ve yüksk yararlarının gerektirdiği işlere —özellikle iktisadi alanda— devleti doğrudan doğruya ilgilendirmektedir.»

Bu ilkenin Atatürk'ün pek kısa süren (1933-1938) yönetimi altındaki uygulaması, toplumumuzun daha sonra tanık olduğu siyasal ve ekonomik demokrasi alanındaki gelişmelerin de temel dayanaklarını oluşturmuştur. Çok partiye dayalı demokratik uygulama da, sendikali, grev ve toplu sözleşmeli, taban fiyatlı ... ekonomik demokrasi uygulamaları da, layık toplum düzeni ve layık düşünüş biçimi sayesinde olduğu kadar, Atatürk'ün devletçilik uygulamasının ürünü olan ekonomik ve toplumsal altyapı sayesinde barış içinde gerçekleşebilmiştir. Bu ilkelerden uzaklaşıldığı ölçüde ise siyasal demokrasi de, ekonomik demokrasi de çok yönlü —tüm uçlardan gelen— saldırıların hedefi yapılmış ve gerçekleşmesi önlenmek istenmiştir. Görüldüğü gibi Atatürk ilkeleri, uyumlu bütünlüğü ve gerçek özü ile Türkiye'de demokrasinin de gerçek güvence temellerini oluşturmaktadır.

5. Atatürk'ün devrimcilik ilkesi, gençliğe verdiği önem ve değer, O'nun dünya görüşünün bir başka temel ögesidir. Yukarıda özetlediğimiz ilkelerinin eşliğinde toplumsal ilerleme ve yenilenmeyi toplumsal barış herhangi bir önemli ölçüde bozulmadan gerçekleştirebilecek bir sürekli devrim anlayışındadır. Nitekim «Devrim bitmez, onu tamamlamak gerekir» demiş ve eserini gençliğe emanet etmiştir. Yalnız Atatürk'ün devrimcilik anlayışını doğru kavrayabilmek için O'nun, «En büyük eseriniz hangisidir?» sorusuna vermiş olduğu şu yanıtı hep gözönünde bulundurmak zorunludur : «Benim yaptığım işler, biri öbürüne bağlı ve gerekli olan şeylerdir!»

**SONUÇ : ATATÜRKÇÜ DÜNYA GÖRÜŞÜ BARIŞ İÇİNDE
DEMOKRATİK VE EKONOMİK GELİŞMENİN EŞSİZ
KAYNAĞIDIR**

Sonuç olarak Atatürk'ün dünya, toplum ve insan anlayışı bağımsızlık, özgürlük, demokrasi, bilimin üstünlüğü ve ekonomik gelişme

hedeflerine ulaştırıcı, bu nitelikleriyle toplumun büyük çoğunluğunu çevresinde topluyabilecek, toplumsal uyum ve dayanışma sağlıyabilecek ilkelerden oluşan bir düşünce sistemidir. Demokratikleşme ve çağdaşlaşma doğrultusunda toplumsal dayanışma ve uyum gerçekteleştirebilecek, düşünce önderliği gereksinimini karşılıyabilecek bu eşsiz değerdeki kaynaktan sonuna değin yararlanmak zorundayız. Bunun için Atatürk'ün dünya görüşünü ve ilkelerini gerçekte özü ve uyumlu bütünlüğü içinde kavramının ve genç kuşaklara böylece kavratmaya çalışmanın gerekliliği açıktır. Atatürk Yılında bu yoldaki atılımların, kendilerinden beklenen sonuçları gerçekteleştirmesi başlıca umudumuzdur.

ATATÜRK'ÜN DÜŞÜNCE ve BUYRUKLARI

● «Bugüne dek izlenen eğitim ve öğretim yöntemlerinin, ulusumuzun gerileme tarihinde en önemli etken olduğu inancındayım. Onun için bir ulusal eğitim programından söz ederken, geçmişin boş inançlarından ve yaratılışımızın nitelikleriyle hiç de ilgisi olmayan yabancı düşüncelerden, Doğu'dan ve Batı'dan gelen tüm etkilerden büsbütün uzak, ulusal yaratılış ve tarihimize uygun bir kültür düşünüyorum.»

Atatürk'ün Milli Eğitimimizle İlgili Düşünce ve Buyruklar, TDK, 1970, S.8

● «Milli eğitim alanında ne pahaşına olursa olsun, tam bir başarıya ulaşmak gerektir. Kurtuluş ancak bu yolla olur. Bu başarının elde edilmesi için hepimizin tek can ve tek düşünce olarak temel bir program üzerinde çalışmamız gereklidir. Ben de bu programın en önemli yönleri ikidir :

1 — Toplumsal yaşamımızın gereklerine uyması,

2 — Çağımızın isteklerini karşılamasıdır.

Gözlerimizi kapayıp, tek başına yaşadığımızı düşünemeyiz. Yurdumuzu bir çember içine alıp, dünya ile ilişkisiz yaşayamayız...»

Atatürk'ün Milli Eğitimimizle İlgili Düşünce ve Buyrukları, S. 17.